

DOI 10.31558/2307-2318.2024.3.13

УДК 338.2:339.9

JELClassification: E 69, H 56

Рябчин О.М.,

кандидат економічних наук, докторант

Донецького національного університету імені Василя Стуса

e-mail: alex.rbchn@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4611-6274

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ BUILD BACK BETTER: ВІД ВІДБУДОВИ ПІСЛЯ СТИХІЙНИХ ЛИХ ДО ЗЕЛЕНИХ ТА ПОВОЄННИХ ПЛАНІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Україна мала амбітні плани щодо розвитку відновлюваної генерації, декарбонізації економіки та боротьби зі зміною клімату ще до початку повномасштабної війни. Для здійснення технологічного переходу, економічного розвитку та приєднання до Європи післявоєнне відновлення України має ґрунтуватися на концепції «відбудувати краще» та принципах зеленого відновлення. Хоча повномасштабна відбудова України може розпочатися лише у післявоєнний період, швидке відновлення як відповідь на надзвичайну ситуацію триває майже з перших днів повномасштабного вторгнення.

Уряд вже планує післявоєнне відновлення України та вживає заходів для швидкого відновлення інфраструктури, наприклад енергетичних об'єктів чи будівель. Тому важливо розуміти потенційний вплив процесів відновлення на навколишнє середовище та клімат, тому у програмних документах Уряду України, міжнародних організацій та експертному середовищі все частіше застосовується термін «концепція Build Back Better».

Дану роботу присвячено дослідженню еволюції концепції Build Back Better, починаючи від перших практик відбудови після стихійних лих до сьогоdnішніх днів, коли дана концепція застосовується в урядових та міжнародних програмних документах повоєнного відновлення економіки України.

В роботі зроблено висновок, що розуміння концепції Build Back Better змінювалось від бачення відновлення після природних лих в окремих регіонах до більш глобального підходу, який включає заходи на рівні економіки всієї країни – інфраструктури, енергетики, будівель, промисловості та інших секторів. Терміни Build Back Greener і Build Back Sustainably є частинами загальної концепції Build Back Better та описують ті її частини, які можуть мати суттєвий вплив на довкілля чи клімат. Водночас концепція «відбудувати краще, ніж було» є більш загальною та може включати сфери, вплив яких на клімат чи довкілля є зазвичай нейтральним (наприклад, соціальну – освіту, медицину) або загальні принципи відбудови, що мають застосовуватись до кожного його компоненту, не лише до кліматичного чи пов'язаного з довкіллям, наприклад, принцип залучення місцевих громад до планування відновлення.

Ключові слова: концепція «відновлювати краще», відновлення економіки України, зелене відновлення, сталий розвиток.

*Лім. 25***Riabchyn Oleksii,**

PhD, Postdoctoral student, Vasyl' Stus Donetsk National University

e-mail: alex.rbchn@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4611-6274

EVOLUTION OF THE BUILD BACK BETTER CONCEPT: FROM RECONSTRUCTION AFTER NATURAL DISASTERS TO GREEN AND POST-WAR PLANS FOR RECOVERY OF UKRAINE'S ECONOMY

Ukraine had ambitious plans for the development of renewable generation, decarbonization of the economy and the fight against climate change even before the start of a full-scale war. In order to implement the technological transition, economic development and joining Europe, Ukraine's post-war recovery should be based on the concept of "build back better" and the principles of green recovery. Although full-scale reconstruction of Ukraine may not begin until the post-war period, rapid recovery as an emergency response has been underway almost since the first days of a full-scale invasion.

The government is already planning the post-war reconstruction of Ukraine and is taking measures to quickly restore infrastructure, such as energy facilities or buildings. Therefore, it is important to understand the potential impact of restoration processes on the environment and climate, which is why the term "Build Back Better concept" is increasingly used in program documents of the Government of Ukraine, international organizations, and the expert community.

This work is devoted to the study of the evolution of the concept of Build Back Better, starting from the first practices of reconstruction after natural disasters to the present day, when this concept is used in governmental and international program documents for the post-war recovery of the economy of Ukraine.

The work concluded that the understanding of the concept of Build Back Better changed from the vision of recovery after natural disasters in individual regions to a more global approach, which includes measures at the level of the economy of the entire country - infrastructure, energy, buildings, industry and other sectors. The terms Build Back Greener and Build Back Sustainably are parts of the general concept of Build Back Better and describe those parts of it that can have a significant impact on the environment or climate. At the same time, the concept of "rebuilding better than it was" is more general and may include areas whose impact on the climate or environment is usually neutral (for example, social - education, medicine) or general principles of reconstruction that should be applied to each of its components, not only to climate or environment-related, for example, the principle of involving local communities in recovery planning.

Key words: the concept of "restoring better", recovery of Ukraine's economy, green recovery, sustainable development.

Постановка проблеми. Через кілька місяців після початку повномасштабної війни влада, бізнес, громадськість, експерти та міжнародні партнери України почали обговорювати майбутнє післявоєнне відновлення країни. Хоча повномасштабна відбудова України може розпочатися лише у післявоєнний період, швидке відновлення як відповідь на надзвичайну ситуацію триває майже з перших днів повномасштабного вторгнення.

Терміни Build Back Greener і Build Back Sustainably є складовими ширшої концепції Build Back Better і, отже, можуть вважатися її принципами. Крім того, Build Back Greener найчастіше використовується, щоб підкреслити важливість боротьби зі зміною клімату шляхом скорочення або поступової відмови від використання викопного палива – вугілля, газу чи нафти. У свою чергу, Build Back Sustainably використовується для врахування біорізноманіття та зменшення використання природних ресурсів і кількості забруднення.

В той же час, концепція Build Back Better початково застосовувалася до реконструкції після стихійних лих, напр. у 2006 р. у зв'язку з відновленням державами наслідків цунамі в Індійському океані. Згодом ця концепція розвинулася й охопила широкий спектр заходів на рівні всієї економіки країни, включаючи підтримку стійкої інфраструктури, енергетики, медицини, охорони здоров'я, житла, освіти та імміграційної політики. Згодом цей термін почали застосовувати до економічного відновлення після

наслідків пандемії COVID-19 в ЄС і США. Сьогодні концепція «Відновлювати краще» в основному використовується в широкому контексті повоєнного розвитку України, де важлива його зелена складова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема та практикою сталого розвитку займалися такі зарубіжні дослідники: А.А. Лейзерович, Р.В. Кейтс, Т.М. Парріс, А. Хьюз. Проблемам концепцій відновлення економіки України присвячені програмні документи Уряду України, ЄС, ООН, міжурядових та неурядових (громадських) організацій.

Метою статті є дослідження еволюції концепції Build Back Better, починаючи від перших практик відбудови після стихійних лих до сьогоденних днів, коли дана концепція застосовується в урядових та міжнародних програмних документах повоєнного відновлення економіки України.

Виклад основного матеріалу. Початково поняття Build Back Better або «відбудувати краще, ніж було» застосовувалось по відношенню до відбудови територій від наслідків стихійних лих. Водночас термін було закріплено у звіті «Ключові пропозиції для відбудови краще ніж було» (англ. Key Propositions for Building Back Better [2]) від Білла Клінтона, який на той момент обіймав посаду спецпредставника Генерального секретаря ООН по відновленню після цунамі.

Зелений компонент тоді не був основою пропозицій з відбудови, натомість акцент робився на включенні місцевих громад у процес, посиленні місцевих урядів та підтримці активності приватного сектору. Зокрема, були запропоновані такі принципи:

1. Домогосподарства та громади мають бути лідерами відновлення;
2. Відновлення має базуватись на справедливості та рівності;
3. Посилення підготовки до майбутніх стихійних лих;
4. Посилення державних інституцій, що займаються відновленням, особливо на місцевому рівні;
5. Якісна система збору даних щодо руйнувань та потреб відновлення;
6. Чітке визначення ролей міжнародних організацій у процесі відновлення;
7. Рекомендації для неприбуткових організацій щодо характеру та якості їхньої діяльності з огляду на значну частку фінансування на відновлення, яке їм надається;
8. Створення сприятливих умов для підприємців;
9. Взаємодія організацій на основі співпраці, а не конкуренції;
10. Посилення стійкості громад до стихійних лих.

Концепція «відбудувати краще, ніж було» знайшла своє продовження і в інших важливих ініціативах ООН, пов'язаних з відбудовою. Так, Сендайська рамкова програма зі зниження ризиків катастроф на 2015-2030 роки (The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction [3]), яка розроблена за підтримки Управління ООН зі зменшення ризику стихійних лих на запит Генеральної Асамблеї ООН, окреслює чотири пріоритети дій для запобігання новим та зменшення існуючих ризиків катастроф:

1. Розуміння ризиків катастроф;
2. Посилення управління ризиками катастроф для управління ризиками катастроф;
3. Інвестування у зменшення ризиків катастроф для підвищення стійкості;
4. Підвищення готовності до катастроф для ефективного реагування, а також для відновлення, реабілітації та реконструкції за принципом «Відбудувати краще, ніж було».

Таким чином, Сендайська рамкова програма має на меті досягти суттєвого зниження ризику катастроф та втрат людських життів, засобів до існування та здоров'я, а також економічних, фізичних, соціальних, культурних та екологічних активів людей, підприємств, громад та країн протягом наступних 15 років.

Водночас ПРООН в 2021 р., пропонуючи післяковідне концепцію відновлення економіки, ставить [4] зміну клімату у центр відновлення за принципом «будувати надалі краще» (building forward better), що включає зелені технології виробництва, інвестиції у ВДЕ, витрати на природний капітал (висадка лісів, агролісництво), розвиток людського

капіталу, інвестиції у сталий транспорт та цифровізацію. Також ПРООН говорить [5] про відновлення за принципом «будувати надалі краще» в контексті верств населення, які живуть у крайній бідності. Такі люди не зацікавлені у тому, щоб відбудовувати за старими підходами, відбудовувати те, що було раніше, адже для них це означає ту ж структурну нерівність. «Будувати надалі краще» (Building forward better) означає відновлення через трансформацію попередніх систем зі зміною умов для людей в бідності, їхню участь у процесах прийняття рішень. Фокус насамперед на правах людини та людській гідності, а також зміні підходів до природи.

У свою чергу, UNEP – Програма ООН з довкілля – у своєму дослідженні [6] щодо витрат держав на відновлення після пандемії COVID-19 у 2020 році прирівнює термін «Відбудувати краще, ніж було» до відбудови за такими міжнародними зеленими принципами та напрямками сталого розвитку як Цілі сталого розвитку та цілі Паризької угоди. UNEP робить акцент на таких секторах економіки як енергетика, транспорт, енергоефективність та будівництво, а також на розвитку природного капіталу (парків та зелених зон, висадженні дерев, захисті біорізноманіття, природоохоронних ініціативах, захисті водних ресурсів), а також на дослідженнях (R&D).

Управління ООН зі зменшення ризику стихійних лих (UNDRR) надає таке загальне визначення терміна «Відбудувати краще, ніж було»: етапи відновлення після катастрофи для підвищення стійкості суспільства, під час яких вживаються заходи зі зниження ризиків під час відбудови фізичної інфраструктури та суспільних систем, а також у відновленні засобів до існування, економіки та навколишнього середовища [7]

Аналіз європейського підходу до застосування концепції Build Back Better дає підстави вважати, що ЄС не вживає відкрито цей термін стосовно економічного відновлення після пандемії COVID-19. На нашу думку, не в останню чергу це пов'язано з бажанням відрізнитись від американського чи ООНівського «брендингу» відновлення та діяти в рамках прийнятого ЄЗК. Водночас ЄС закладає у свої політики щодо постковідного відновлення поєднання принципів екологічної та соціальної відповідальності, зокрема, на рівні ЄС було прийнято план з відновлення NextGenerationEU Recovery Plan [8]. Цей план передбачає виділення не менше 30% бюджету ЄС виключно на боротьбу зі зміною клімату в період з 2021 по 2027 роки. Водночас у звіті [9] з оцінки європейських кліматичних та енергетичних цілей ЄС від європейського суду аудиторів зазначається, що запланованих 30% або близько 87 млрд євро на рік буде недостатньо для досягнення цілей зі скорочення викидів ПГ на 55% до 2030 року, як це передбачено актуальними кліматичними амбіціями ЄС. На думку аудиторів, необхідні витрати для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року становлять 1 трлн євро на рік.

ЄС також не використовує поняття «відбудувати краще ніж було» у нещодавньому проєкті [10] регулювання щодо створення нового інструмента для відновлення України, який датований червнем 2023 року. Проте з тексту документа стає зрозуміло, що відновлення України має базуватись на принципах зеленості, відповідати положенням ЄЗК та не посилювати зміну клімату.

Якщо говорити про концепцію Build Back Better в США, там вона асоціюється, в першу чергу, з особистими намаганнями Президента Джо Байдена та Демократичної партії США поєднати питання відновлення від наслідків COVID-19 та зелене економічне зростання держави. Через це, зокрема, аналізуючи вибори в США в 2020 році та перші кроки Джо Байдена на посту Президента, можна стверджувати, що часто термін Build Back Better протиставляють передвиборчому гаслу Дональда Трампа “Make America Great Again” або «Зробімо Америку знову великою».

Хоча план [11] Президента Байдена не є повноцінним аналогом ЄЗК, його положення передбачають досягнення амбітних кліматичних цілей США. План Build Back Better від Байдена включав реформи у таких сферах:

- боротьба зі зміною клімату: ВДЕ, електрифікація, відновлення екосистем та стале управління природними ресурсами;
- догляд за дітьми та літніми людьми;
- медицина/охорона здоров'я;
- інші соціальні політики, спрямовані на доступне житло, освіту, умови та процеси імміграції та ін.

У плані Байдена були заплановані заходи, спрямовані на відновлення економіки після пандемії та покращення соціальних умов, не лише через розвиток зелених секторів, а й інших сфер, не дотичних до зміни клімату. Тобто у байденівській концепції Build Back Better «зеленість» відновлення є одним з декількох базових принципів, на яких вона ґрунтується.

Байденівський план Build Back Better було реалізовано в Законі про скорочення інфляції [12] (англ. Inflation Reduction Act). На сьогодні Inflation Reduction Act – це один з найбільш масштабних законів у світі в частині фінансування зелених та кліматичних проєктів.

Країни Великої сімки, у свою чергу, оголосили у 2021 році про Партнерство з відбудови кращого світу, ніж був (англ. “Build Back Better World (B3W) Partnership”) фінансування інфраструктурних проєктів у країнах, що розвиваються. Велика сімка заклала в основу своєї ініціативи принципи та цілі зеленого розвитку не в останню чергу через конкуренцію з китайськими інвестиціями в аналогічний напрямок відповідно до китайської ініціативи «Один пояс, один шлях». Згідно з ініціативою, всі інвестиції мають відповідати і цілям Паризької угоди [13].

Цікаво, що паралельно з цим або ж у відповідь на ініціативу Великої сімки, Китай та його партнери також запустили Ініціативу для партнерства з поясу та шляху щодо зеленого розвитку (англ. “Initiative for Belt and Road Partnership on Green Development”)[14], що передбачає дотримання сталими інфраструктурними проєктами не лише національних, а й міжнародних стандартів з питань довкілля та клімату.

Аналітичний центр Німецький фонд Маршалла США (англ. The German Marshall Fund of the United States) адвокує [15] щодо необхідності “build back sustainably”, “build back green” (укр. «відбудувати більш стало ніж було», «відбудувати зеленіше ніж було»), для чого Україні буде потрібен зелений кроссекторальний План Маршалла, який, зокрема, покриватиме будівельний, енергетичний та транспортний сектори. У випадку відновлення за вищевказаними принципами Україна зможе інтегруватись в ринок ЄС та стати стейкхолдером європейської економіки на найбільш конкурентоспроможних умовах і засадах. На думку центру, лідерами та активними учасниками зеленої відбудови також мають бути українські міста та громади.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) активно просувала зелене постковідне відновлення, яке б узгоджувалось [16] з концепцією Build Back Better. ОЕСР стверджувало, що варіант повернення до сценарію “Business-as-usual”, який передбачає інвестиції з шкідливим впливом на довкілля, не повинен розглядатись. Концепція Build Back Better у розумінні ОЕСР включає:

- підвищення стійкості суспільства до майбутніх криз з фокусом на добробут та інклюзивність;
- узгодження з довгостроковими кліматичними цілями;
- врахування адаптації до зміни клімату;
- зниження темпів втрати біорізноманіття;
- підвищення циркулярності ланцюгів постачання.

- ОЕСР не використовує терміни Build Back Greener чи Build Back Sustainably, однак вбачає обов'язковими компонентами принципи зеленого відновлення. Щодо українського відновлення в контексті війни ОЕСР також включає в концепцію Build Back Better структурні зміни у сфері [17] інновацій, науки, R&D, які б вирішили проблему недостатнього фінансування та забезпечили використання інновацій та технологій у

повоєнному відновленні. До того ж, ще в липні 2022 р. ОЕСР рекомендувала [18] відбудову інфраструктури, яка б відповідала трьом політичним цілям, серед яких:

- сталість – довкілля, зміна клімату, біорізноманіття;
- 1) інклюзивність – соціальна, географічна, за віком, статтю та поколіннями;
- 2) зростання – ефективність, підвищення конкурентоспроможності.

Бачення ОЕСР [19] зеленого відновлення України та процесу відбудови краще, ніж було, ставить у центр зниження військових ризиків для здоров'я населення та довкілля у цей момент, зокрема через належне управління відходами, у т.ч. тими, що утворились внаслідок бойових дій. Уряд також має пріоритизувати відновлення доступу до водопостачання та каналізації. У довгостроковій перспективі зусилля мають бути зосереджені на переході до зеленої економіки та кліматичної нейтральності. Це передбачає відбудову більш ефективної екологічної інфраструктури, а також перехід від не енергоефективної економіки, що базується на викопному паливі, до енергоефективної економіки, з меншим рівнем забруднення та сталим використанням ресурсів. Цей підхід передбачає широке залучення зацікавлених сторін та міжнародну співпрацю для забезпечення екологічної та економічної стійкості у відбудові України. Такі перетворення вимагатимуть відповідного екологічного регулювання та стандартів, у т.ч. принципу «забруднювач платить».

Всесвітній фонд дикої природи (WWF), у свою чергу, використовує [20] терміни «сприятливе для довкілля» та «кліматично-нейтральне відновлення» (англ. nature-positive та climate-neutral recovery).

IFIs, які є одними із передових інвесторів в українське відновлення, зазначають необхідність забезпечення не просто зеленого та сталого відновлення, а ще й інклюзивного відновлення. Так, віцепрезидент ЄІБ Тереза Червінська, висловлюючись про підтримку відновлення України, застосувала термін [21] “inclusive, green and resilient growth” (укр. інклюзивне, зелене та стійке зростання). Відповідно до бачення ЄІБ, відбудова України має бути зеленою, а країна одночасно має імплементувати принципи сталості, запровадити заходи для досягнення кліматичних цілей та синхронізувати національне законодавство з ЄС. Банк також надає технічну підтримку своїм клієнтам у разі розробки ними зелених проєктів.

НЕФКО у своїй програмі «Програма зеленого відновлення для України» [22] застосовує поняття стале відновлення та стала відбудова (англ. sustainable recovery та sustainable reconstruction), прирівнюючи ці поняття до забезпечення швидкого зеленого переходу за рахунок «відбудувати краще ніж було» (англ. a faster green transition by building back better).

Водночас незважаючи на те, що в європейському дискурсі щодо постковідного відновлення не застосовувався термін «відбудувати краще ніж було», ЄС також використовує саме терміни сталої та інклюзивної відбудови (англ. sustainable and inclusive reconstruction) по відношенню, зокрема, до нової програми [23] для України «Новий європейський Баухаус», націленої на розвиток спроможностей міського планування. Серед сфер, що розглядаються програмою, – циркулярна економіка, розумні розподілені мережі, автономна енергетика, хімічне та фізичне відновлення матеріалів.

На рівні індивідуальних експертів та дослідників також використовуються різні синонімічні до зеленого відновлення поняття. Так, у статтях експертів І. Ставчук та М. Леніс йде мова про «відбудову краще ніж було» [24] і «відбудову зеленіше ніж було» [25], в тому числі по відношенню до фізичної відбудови чи побудови сталої інфраструктури та будівель, об'єктів електроенергетики, використання зелених технологій у системах опалення, промисловості, на заводах з переробки сміття, а також по відношенню до розвитку окремих секторів економіки, наприклад, сталого аграрно-промислового комплексу.

Висновки. Отже, розуміння концепції Build Back Better змінювалось від бачення відновлення після природних лих в окремих регіонах до більш глобального підходу, який

включає заходи на рівні економіки всієї країни – інфраструктури, енергетики, будівель, промисловості та інших секторів. Терміни Build Back Greener і Build Back Sustainably є частинами загальної концепції Build Back Better та описують ті її частини, які можуть мати суттєвий вплив на довкілля чи клімат. Водночас концепція «відбудувати краще, ніж було» є більш загальною та може включати сфери, вплив яких на клімат чи довкілля є зазвичай нейтральним (наприклад, соціальну – освіту, медицину) або загальні принципи відбудови, що мають застосовуватись до кожного його компоненту, не лише до кліматичного чи пов'язаного з довкіллям, наприклад, принцип залучення місцевих громад до планування відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mannakkara S. and Wilkinson S. Building Back Better in Japan Lessons from the Indian Ocean Tsunami experience in Sri Lanka. – URL: <https://buildbackbetter.co.nz/wp-content/uploads/2017/02/BBB-in-Japan-Lessons-from-SL-IOT.pdf>
2. Key Propositions for Building Back Better. – UN. – URL: https://www.preventionweb.net/files/2054_VL108301.pdf
3. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030. – UN - URL: https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf
4. Building Forward for an African Green Recovery. – UN – URL: <https://repository.uneca.org/bitstream/handle/10855/43948/b11990399.pdf?sequence=7&isAllowed=y>
5. It is time to build forward together. – UN. – URL: <https://www.un.org/en/desa/it-time-build-forward-together>
6. Are We Building Back Better? Evidence from 2020 and Pathways for Inclusive Green Recovery Spending. – UN - <https://www.unep.org/resources/publication/are-we-building-back-better-evidence-2020-and-pathways-inclusive-green>
7. Build back better. – UNDRR – URL: <https://www.undrr.org/terminology/build-back-better>
8. Recovery plan for Europe. – European Commission. – URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_en
9. EU climate and energy targets. – European Court of Auditors. – URL: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2023-18/SR-2023-18_EN.pdf
10. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. - European Commission. - Brussels, 20.6.2023. – URL; https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-06/COM_2023_338_1_EN_ACT_part1_v6.pdf
11. The Build Back Better Framework. – URL: <https://www.whitehouse.gov/build-back-better/>
12. Inflation Reduction Act of 2022. – URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376/text>
13. FACT SHEET: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. – URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/>
14. WANG C. N. and TANG Y. Analysis and Implications of the Initiative for Belt and Road Partnership on Green Development in comparison to the Build Back Better World B3W. – URL: <https://greenfdc.org/initiative-for-belt-and-road-partnership-on-green-development-g7-b3w/>
15. Ukraine Needs a “Green Marshall Plan” That Empowers Cities and Civil Society. – URL: <https://www.gmfus.org/news/ukraine-needs-green-marshall-plan-empowers-cities-and-civil-society>
16. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-back-better-a-sustainable-resilient-recovery-after-covid-19-52b869f5/>
17. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/building-back-a-better-innovation-ecosystem-in-ukraine-85a624f6/>
18. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-architecture-of-infrastructure-recovery-in-ukraine-d768a2e4/>

19. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a7bd20e4-uk.pdf?expires=1702903144&id=id&accname=guest&checksum=304C7806E2A039E41E05F1D9E6485F0B>
20. Good governance for a nature-positive and climate-neutral recovery of Ukraine. – URL: <https://wwfcee.org/our-offices/ukraine/good-governance-for-a-nature-positive-and-climate-neutral-recovery-of-ukraine>
21. Vice-President Czerwińska on Ukraine's green recovery. – URL: <https://www.eib.org/en/press/speeches/vp-czerwinska-on-ukraine-green-recovery>
22. Nefco Green Recovery Programme for Ukraine. – URL; https://www.nefco.int/wp-content/uploads/2022/06/Concept-Note_Nefco-Green-Recovery-Ukraine_FINAL.pdf
23. New European Bauhaus: launch of capacity-building programme to start Ukraine's reconstruction. – European Commission. – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1649
24. Ukraine: building back better and greener. – URL: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/ukraine-building-back-better-and-greener/>
25. A Marshall Plan For Building Back Green In Ukraine? – URL: <https://www.forbes.com/sites/mariannelehnis/2023/02/21/a-marshall-plan-for-building-back-green-in-ukraine/?sh=14c22ce62ef9>

REFERENCES

1. Mannakkara S. and Wilkinson S. Building Back Better in Japan Lessons from the Indian Ocean Tsunami experience in Sri Lanka. – URL: <https://buildbackbetter.co.nz/wp-content/uploads/2017/02/BBB-in-Japan-Lessons-from-SL-IOT.pdf>
2. Key Propositions for Building Back Better. – UN. – URL: https://www.preventionweb.net/files/2054_VL108301.pdf
3. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030. – UN - URL: https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf
4. Building Forward for an African Green Recovery. – UN – URL: <https://repository.uneca.org/bitstream/handle/10855/43948/b11990399.pdf?sequence=7&isAllowed=y>
5. It is time to build forward together. – UN. – URL: <https://www.un.org/en/desa/it-time-build-forward-together>
6. Are We Building Back Better? Evidence from 2020 and Pathways for Inclusive Green Recovery Spending. – UN - <https://www.unep.org/resources/publication/are-we-building-back-better-evidence-2020-and-pathways-inclusive-green>
7. Build back better. – UNDRR – URL: <https://www.undrr.org/terminology/build-back-better>
8. Recovery plan for Europe. – European Commission. – URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/recovery-plan-europe_en
9. EU climate and energy targets. – European Court of Auditors. – URL: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2023-18/SR-2023-18_EN.pdf
10. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL. - European Commission. - Brussels, 20.6.2023. – URL; https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-06/COM_2023_338_1_EN_ACT_part1_v6.pdf
11. The Build Back Better Framework. – URL: <https://www.whitehouse.gov/build-back-better/>
12. Inflation Reduction Act of 2022. – URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/5376/text>
13. FACT SHEET: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership. – URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/>
14. WANG C. N. and TANG Y. Analysis and Implications of the Initiative for Belt and Road Partnership on Green Development in comparison to the Build Back Better World B3W. – URL: <https://greenfdc.org/initiative-for-belt-and-road-partnership-on-green-development-g7-b3w/>
15. Ukraine Needs a “Green Marshall Plan” That Empowers Cities and Civil Society. – URL: <https://www.gmfus.org/news/ukraine-needs-green-marshall-plan-empowers-cities-and-civil-society>
16. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-back-better-a-sustainable-resilient-recovery-after-covid-19-52b869f5/>

17. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/building-back-a-better-innovation-ecosystem-in-ukraine-85a624f6/>
18. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-architecture-of-infrastructure-recovery-in-ukraine-d768a2e4/>
19. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/a7bd20e4-uk.pdf?expires=1702903144&id=id&accname=guest&checksum=304C7806E2A039E41E05F1D9E6485F0B>
20. Good governance for a nature-positive and climate-neutral recovery of Ukraine. – URL: <https://wwfcee.org/our-offices/ukraine/good-governance-for-a-nature-positive-and-climate-neutral-recovery-of-ukraine>
21. Vice-President Czerwińska on Ukraine's green recovery. – URL: <https://www.eib.org/en/press/speeches/vp-czerwinska-on-ukraine-green-recovery>
22. Nefco Green Recovery Programme for Ukraine. – URL; https://www.nefco.int/wp-content/uploads/2022/06/Concept-Note_Nefco-Green-Recovery-Ukraine_FINAL.pdf
23. New European Bauhaus: launch of capacity-building programme to start Ukraine's reconstruction. – European Commission. – URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1649
24. Ukraine: building back better and greener. – URL: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/ukraine-building-back-better-and-greener/>
25. A Marshall Plan For Building Back Green In Ukraine? – URL: <https://www.forbes.com/sites/mariannelehnis/2023/02/21/a-marshall-plan-for-building-back-green-in-ukraine/?sh=14c22ce62ef9>